

Kádár

André Mommen

Van politieke leiders uit de communistische periode worden slechts zelden gefilmd: biografieën op de markt gebracht. Voor de Hongaarse communistische partijleider János Kádár (1912-1989) wilde men bijvoorbeeld graag een uitzondering maken.¹ Men wil hem zich vandaag nog graag herinneren als een soort zorgzame vader. De uit archiefbeelden en interviews met historici en tijdgenoten samengestelde documentaire laat evenwel een iets minder nostalgisch beeld zien. Vooral de interviews met János Berecz, een ex-medewerker van Kádár, en de historicus Attila Pók, geven de figuur van Kádár het nodige reliëf.

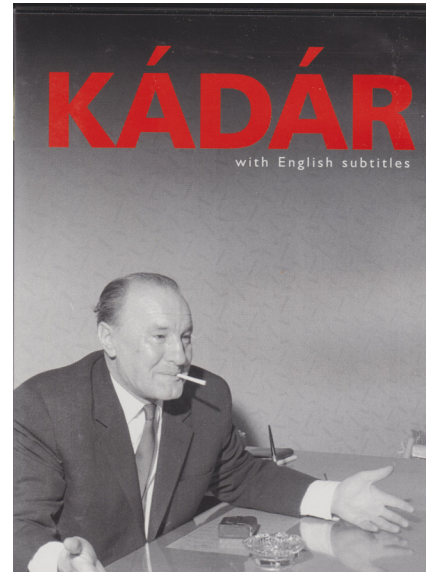
Kádár behoorde in 1945 niet tot de uit Moskou teruggekeerde partijleiders die de leiding van de Hongaarse Communistische Partij overnamen, maar tot de “binnenlandse” fractie die na de vestiging van de Volksrepubliek in 1949 meteen werd geliquideerd. Kádár had geluk. Hij werd niet ter dood veroordeeld, maar hij kreeg levenslange opsluiting. In 1953, na de dood van Stalin, werd hij vrijgelaten. Hij behoorde tot de fractie die een einde wilde maken aan het stalinisme en de almacht van partijleider Mátyás Rákosi. Toen in 1956 Imre Nagy regeringsleider werd, trad Kádár tot diens regering toe. Maar toen Nagy Hongarije uit het Warschau Pact haalde en zelfs omriep dat zijn land in staat van oorlog verkeerde met de Sovjet Unie (van een officiële oorlogsverklaring was echter geen sprake), liet Kádár zich naar Moskou vliegen en vormde hij een tegenregering die na het neerslaan van de opstand door de Sovjet Unie aan de macht werd gebracht.

Waarom werd Kádár nu de man van Moskou in Boedapest? Ten eerste, zo wordt in de film duidelijk gemaakt, was hij een trouwe bondgenoot van de Sovjet Unie en iemand die niet met het communisme had

gebroken. Hij was ten tweede ook de man van het moment. Hij had immers onder Rákosi geleden. Ten derde was hij geen jood, maar een autochtone Hongaar, zij het dan met een Slowaakse moeder. Maar wat deerde dat? Ten vierde kon hij de diverse fracties rond zich verenigen bij het opnieuw samenstellen van de partij. Vandaar dat Kádár en niet de veel te oude Ferenc Münnich op de Hongaarse winkel moest passen. Want op dat laatste kwam het inderdaad neer: daar de gebeurtenissen van 1956 het land diep hadden geschokt. Kádár kon de geesten terug in de fles krijgen. Op 1 mei 1957 defileerde de arbeidersklasse van Boedapest weer achter de banieren van de partij. Ogenschijnlijk zonder dat er sprake was van enige dwang. Het probleem was echter Imre Nagy. Hij kreeg in 1958 samen met zijn medestanders een proces en hoorde de doodstraf uitspreken. Eigenlijk kon Kádár daarna niet anders dan ook voor hen de doodstraf te laten voltrekken.

Tijdens zijn lange regeerperiode ontpopte Kádár zich tot een attente volgeling van Moskou. Hij probeerde de binnenlandse rust af te kopen door middel van de productie van consumptiegoederen en voorts met een nogal liberaal cultureel klimaat. Wie niet tegen ons is, die is met ons, luidde Kádárs bekende leuze. Voorts was Kádár gewonnen voor minder planning en meer marktwerking. Maar van de andere kant was hij ook bang voor grotere sociale verschillen. Die kwamen er wel doordat steeds meer Hongaren een tweede baan namen. Wie bijkluste die kon zich na meer dan tien jaar de eigenaar van een Trabant noemen. Zo ontstond een bescheiden Hongaarse consumptiemaatschappij.

Op het einde van zijn leven was Kádár bang dat zijn systeem zou instorten. Hij waande zich daarom onmisbaar. Intussen

had hij alle partijleiders in Moskou overleefd. Door af en toe hen eens flink op te vrijen. Gorbachov liet hem echter verstaan dat hij moest gaan: hij zat de verandering in de weg.

Hongarije was intussen wel economisch achteropgeraakt. Kádár hoopte dat de opvoering van de productiviteit kon worden afgedwongen door harder te werken en door technologische vernieuwingen door te voeren. Het land kon zonder de hulp van het IMF nauwelijks nog aan zijn internationale betaalverplichtingen voldoen. Op gezag van het IMF werd de banksector geliberaliseerd. Vanaf 1988 knoopte de Partij gesprekken met “dissidente” groepen aan. Het buitenland eiste nu ook eerherstel voor Imre Nagy. Dat werd tevens verpakt in een plechtige herbegraving. De zieke Kádár was inmiddels al als secretaris-generaal afgetreden en tot partijvoorzitter weggepromoveerd. Hij overleed op 6 juli 1989. Een grote massa vergaapte zich aan zijn begrafenis. Met hem verdween ook het regime.

In deze snel gemonteerde documentaire doen de deskundigen in vrij korte sequenties hun zegje. Historische beelden illustreren hun verhaal. De geïnterviewden worden echter niet door de buiten beeld gehouden interviewer tegengesproken. Historicus Tibor Huszár mag bijvoorbeeld ongehinderd verkondigen dat Stalin een antisemiet was, terwijl hij vooral een antizionist was. Voorts wordt ons Kádár met een dikke laag teflon getoond. In werkelijkheid wilde Kádár alleen maar beste maatjes met de Westerse regeringsleiders worden om een grotere manoeuvreerruimte ten aanzien van Moskou en zijn communistische burens te verwerven. Hij ontving daarom zowel Helmut Schmidt als Margaret Thatcher met open armen. Zo kon hij dan weer met hun steun het langzaam maar zeker zinkende schip van staat nog een tijdje drijvende houden. De Partij had inmiddels al door met de oppositionele groepen te praten afstand van het eigen politieke monopolie gedaan. Het openknippen van het IJzeren Gordijn in de zomer van 1989 betekende uiteindelijk niet meer dan een symbolische geste. Hongarije werd snel kapitalistisch in de hoop grote sociale troebelen te voorkomen. In 2006 meenden fascisten ook nog dat ze Kádárs graf en dat van zijn vrouw moesten schenden.

Noot:

¹ *Kádár*, producer József Cirkó, regisseur Péter Muszatics, HCC Media Group, Pelagi Film, DVD, 2009.